

הדרך להשגת אמונה ויראת שמים

"לבו אמר לפני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצילתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים. ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים" (י. 1 - 1)

1

ס' עמ' 15
פ' אמונה

הקשה רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל, שלשון הפסוק צריכה ביאור, כיון שאמר "והוצאתי אתכם וגו' והצילתי אתכם וגו' וגאלתי אתכם וגו'", הרי פשוט הוא שידעו בני ישראל שהקב"ה גאלם ממצרים, ומהו שאמר אח"כ "וידעתם כי אני ה' וגו'?"

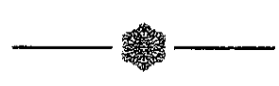
תירץ רבי יחזקאל, שמבואר כאן יסוד גדול בענייני האמונה והוא, שגם אם רואים בחוש את הניסים של יציאת מצרים, קריעת ים סוף, עדיין לא מגיעים להכרה שלמה באמונה "כי אני ה'". וכמו שאמרו חז"ל (מכילתא דרבי ישמעאל בשלח, מסכתא דשירה פרשה ג), "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי", ואמרו על כך בעלי המוסר, שהשפחה נשארה שפחה, ואילו יחזקאל על ידי התבוננות, הגיע לדרגות עליונות.

6

ולכן אחר כל ד' לשונות של גאולה, הכתוב ממשיך ואומר, "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים", זה מתן תורה, ורק לאחר מכן נאמר, "וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים", בלי קבלת התורה, אין אפשרות להכיר כראוי בנסים, שכן אמונה בלא תורה אינה אמונה שלימה.

וכן הוא לעניין יראת שמים, אי אפשר לרכוש יראת שמים עמוקה וחזקה אלא על ידי תורה, וכך כתב בשו"ת הריב"ש (סי' מה) בשם רב האי גאון, "ולא תמצא יראת שמים ויראת חטא וכו' אלא במתעסקים במשנה ובתלמוד".

10

רבי אברהם הכהן פאם זצ"ל, ראש ישיבת "תורה ודעת", היה יליד סלבודקא. בהיותו ילד בגיל שתים עשרה, נשאל על ידי אחד מבחורי ישיבת סלבודקא:

11

הנה בברכת החודש מתפללים על "חיים של טובה, חיים של ברכה, חיים של פרנסה" וכו', שתים עשרה בקשות, ולאחריהן בקשה נוספת, "שימלא ה' כל משאלות לבנו לטובה", איזו מכל הבקשות היא החשובה מכולם?

16

ענהו הילד, "מה השאלה, הלא פשוט הדבר כי חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים, היא הבקשה הכי חשובה". אמר לו הבחור, "טעות בידך, הבקשה האחרונה שימלא ה' משאלות לבנו לטובה, היא החשובה ביותר, שכן הכל כלול בבקשה זו". ענה לו הילד, "אני סבור שמי שאין בו יראת שמים, מה הם כל משאלות לבו, כל כולו משאלות גשמיות ועולם

17

11

יש קונה עולמו בשעה אחת

1 | "וידבר ד' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים" (שמות ו יג), ופירשוהו בירושלמי (ר"ה פ"ג ה"ה): "אמר ד' שמואל ב"ר יצחק, על מה ציוום? על פרשת שילוח עבדים". ומקרא מפורש הוא בירמיהו (לד יג-יד): "כה אמר ד' אלקי ישראל אנכי כרתי ברית את אבותיכם ביום הוציא אותם מארץ מצרים מבית עבדים לאמר, מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי וגו'", [ועי' בירושלמי וקרובן העדה שם].
6 *Mie 7 of 7 MEN EP*
לריתת ברית מיוחדת היתה ביציאת מצרים על מצות שילוח עבד עברי. ויש להתבונן מה טעם נצטוו במצוה זו באותה שעה, ובהי אץ מצות עבד עברי נוהגת אלא בזמן שהיובל נוהג, והיובל לא נהג עד שנכנסו לארץ וחלקוה. וא"כ מה טעם להקדים מצוה זו עוד לפני מתן תורה [ולא מצינו שנצטוו לפני הדבור אלא במצוות שנהגו מיד כמו שבת וכדו'].

עוד אמרו בירושלמי (שם): "ואתיא כההיא דא"ר הילא, לא נענשו ישראל אלא על פרשת שילוח עבדים", כלומר, מאחר שעל מצוה זו של שילוח עבדים נצטוו ביום צאתם ממצרים, לכן נענשו עליה יותר מאשר על כל מצוות התורה, וכמ"ש הנביא ירמיהו: "כה אמר ד' אלקי ישראל אנכי כרתי ברית את אבותיכם ביום הוציא אותם מארץ מצרים מבית עבדים לאמר, מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי וגו', לכן כה אמר ד' אתם לא שמעתם אלי לקרוא דרור איש לאחיו וגו'".

מתבאר מן הכתובים כי גזירת הגלות היתה עונש על שביטלו מצוה זו, כי עליה נצטוו ונכרתה ברית "ביום הוציא אותם מארץ מצרים מבית עבדים". שכיין שנתחזקה מצוה זו כל כך ע"י שנצטוו עליה ביציאתם ממצרים, נתבעו עליה יותר.
4
והיא גופא צ"ב, מהו החיזוק שנעשה ע"י הציווי בשעת יציאת מצרים, האין די לצוותם במצות שילוח עבדים בעת מתן תורה - ביום הנשגב והנורא של מעמד הר סיני?

אלא כך הוא ביאורם של דברים, קנשי גדול הוא לאדם לשלח לחפשי את עבדיו, את קנינו ועמלו, ואף כי נפשו של העבד כמהה לחירות ועול השעבוד כבד עליו ביותר, אין האדון מרגיש בכל זאת.

על כן נצטוו במצוה זו דוקא בשעה שיצאו בעצמם "מבית עבדים", בשעה שהרגישו בנפשם את שמחת החירות הגדולה. אותה שעה של יציאה מעבודת לחירות, משעבוד לגאולה ומאפילה לאור גדול, היא השעה הכשרה והראויה להרגיש ו"לשמוע" היטב את הצו העליון של "מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו", וקענין שנאמר (שמות כג ט): "ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים". אך אם היו מצווים על כך לאחר הרגע הגדול של השמחה ורגשות הפורקן, כשהרגשות היו הולכים ומצטננים לאיטם, לא היתה המצוה נתפסת אצלם כראוי.

וכיון שנצטוו עליה בשעה שהיה ליבם פתוח "לשמוע" את המצוה הגדולה של שילוח עבדים, קיבלוה עליהם בלב שלם, והקבלה הזאת ראויה לה שלא תמוש מזכרם לעולם, אף לאחר שרגשי החזקה והרוממות ימוגו וילכו, ולכן היתה התביעה כה חמורה אף לאחר דורות רבים, כי זכרון נצח זה של רגע ההתעוררות וקבלת המצוה בלב שלם עובר מאב לבן לדורי דורות, [והרי אף מה שאמרה תורה "ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים", לא ליוצאי מצרים בלבד נאמר, אלא לנו ולבנינו עד עולם. [ועיין מאמר מד משי"ג בזה]].

*

יסוד זה שניתן לשמר רגע של התעוררות מצינו בכמה מקומות. איתא בגמ' סנהדרין (יט ב): "תוקפו של בועז ענוותנותו של פלטי בן ליש", עוד אמרו (שם כ א): "רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה (משלי לא כט), רבות בנות עשו חיל, זה יוסף, ואת עלית על כלנה, זה פלטי בן ליש" [שנתן לו שאול את בתו לאשה, ולא

(7)

46

קרב אליה שנים רבות, בידעו שנתקדשה לדוד, ואיתא שם (יט ב): "פלטיאל שפלטו איל מן העבירה, מה עשה, נעץ חרב בינו לביתה, אמר כל העוסק בדבר זה ידקר בחרב".

אמנם נס הוא הדבר, "שפלטו איל" - למעלה מדרך הטבע, אולם שאלו חז"ל "מה עשה"? כי אין עושין נס אלא למי שעשה בעצמו הכל כדי להנצל מן העבירה, וא"כ מה עשה? נעץ חרב בינו לביתה וכו'. ויש להתבונן, וכי החרב יכולה למנוע ממנו את העבירה, הרי בידו לסלקה כל אימת שירצה, ומה עצה היא זו? אלא, רגע גדול היה לו לפלטיאל, רגע שנתנוצץ בו רגש קודש וגמלה החלטה עזה בלבו להמנע מעבירה - "מי שעוסק בדבר זה ידקר בחרב", אבל יודע היה פלטיאל שלא יוכל לבטוח כי בכל עת ובכל שעה ירגיש כך, על כן "נעץ חרב" לאות זכרון לרגע הקדוש ההוא ולהחלטה הנמרצת שהחליט. עצה עמוקה היא זו וראוי הוא לנס בעבודה.

ויש לבאר בכך גם את ענין הקשת: "זהה בענני ענן על הארץ [כשתעלה במחשבה לפני להביא חושך ואבדון על העולם, רש"י] ונראתה הקשת בענן, וזכרתי את בריתי אשר ביני וביניכם וגו'" (בראשית ט יד-טו). ויש להבין, וכי הקב"ה צריך הוא לקשת כדי לזכור את בריתו, אלא רצה הקב"ה ללמדנו כיצד יוכל האדם לחזק את החלטתו הנגמלת בקרבו בשעת התעוררות גדולה, למען לא תתבטל החלטה זו כשיעברו ההתעוררות וההתלהבות, וזאת ע"י שיעשה לעצמו אות, זכר להתעוררות שהיתה בקרבו.

"עשר תקנות תיקן עזרא וכו', ושתהא אשה חוגרת בסינר משום צניעותא" (ב"ק פב א), ופירש"י: "להתרחק מן העבירה", הסינור נתקן להזכיר לאדם את מידת הצניעות, וכיון שהיא לובשת אותו כדי להתרחק מן העבירה, הרי הוא מזכיר לה בשעת הנסיון את החלטתה, ומכאן כחו להרחיקה מן העבירה.

"אותן מצעות שהציעה לו באיסור [לפני שחזר בתשובה ולפני שנתגיירה היא], הציעה לו בהיתר, זה מתן שכרו בעולם הזה, ולעולם הבא איני יודע כמה" (מנחות מד א), "אותן מצעות" - הן לזכרון תמיד מה היה מצבו אז והשינוי שחל בו מאותו יום ואילך, והן הן שכרו בעולם הזה.

*

לכל אדם רגעים של התעוררות, ועיקר העבודה היא, לשמר את ההתעוררות שלא תפוג, ועל ידה להיות לאיש אחר, כמו שמצינו ביקום איש צרורות בן אחותו של ר' יוסי בן יעזר, שהיה רוכב על גבי הסוס בשבת, ובאותה שעה היו מוליכין את ר' יוסי בן יעזר ליהרג על ששמר את השבת, "אל" [יקום לר' יוסי] ראה סוסי דארכבה מרי, וראה סוסך דארכבך מרך, אל"א אם למכעיסיו כך, ק"ו לעושי רצונו וכו', ואם כך לעושי רצונו, ק"ו למכעיסיו. נכנס בו הדבר כארס של עכנאי, הלך וקיים בעצמו ד' מיתות בית דין, נתנמנם ר' יוסי בן יעזר, וראה מטתו פורחת באויר, אמר, בשעה קלה קדמני זה לגן עדן" (ב"ר ס"ז סה).

וכן אמרו (ע"ז י א): "תניא אמרו עליו על ר"א בן דורדיא, שלא הניח וכו', בשעת הרגל דבר וכו' אמרה וכו', כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה, הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר, הרים וגבעות, בקשו עלי רחמים וכו', אמר אין הדבר תלוי אלא בי, געה בבכיה עד שיצאק נשמתו, יצאה בת קול ואמרה, ר"א

בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא, בכה רבי ואמר, יש קונה עולמו בשעה אחת." "שעה אחת" כזו יש לכל אחד ואחד, ולא רק שעה אחת יש לו, אלא הרבה "שעות" כאלו יש לו, אבל "קונה עולמו" בשעה אחת - יש רק אחד מאלף, אדם שידע לנצל את ה"שעה אחת" של התעוררות ועל ידי כך לקנות את עולמו, ועל כך בכה רבי, אם יש כח כזה באדם, למה לא יזכה כל אחד לכך.

"וישמע יתרו" (שמות יח א) - "מה שמועה שמע ובה, קריעת ים סוף וכו'" (רש"י שם), השמועה עוררתו עד כדי שנהפך לגמרי והתגייר ונכנס תחת כנפי השכינה, ואילו: "אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמגו כל ישבי כנען" (שמות טו טו), גם הם נזדעזעו לשעה, "נבהלו" ו"יאחזמו רעד" ואיה הם בריונות

וכן ראינו בעינינו את ההתעוררות הגדולה שאחזה בכולנו בעת ההצלה במלחמה האחרונה, אך מאחר שלא ידענו לנצלה ולשמרה כמו שצריך, נשאר הכל כפי שהיה.

4

הדרך לשמור על העליה שיש לאדם בשעת רצון והתעוררות, היא על ידי שזיכור לעצמו תמיד את ההרגש שהיה בלבו אז, וכענין "נעץ חרב", וכשיזכור את הרגע ההוא תמיד וישמור בלבו את ה"שעה האחת", יוכל לקנות על ידה את עולמו.

5

ואשר א"כ נראה לומר, דמנחות ת"ת שיסודה מקרא דולמדתם את בניכם, בזה צאמת לימוד תורה עם בנו, עדיף מת"ת של בן בנו, וכש"כ הרמז"ס בפ"א מהל' ת"ת, חולם בדין לימוד אמונת התורה שמתקיים ע"י ת"ת דבנים, בזה הלימוד דבן בנו עדיף מהלימוד דבנו, וזה ילפי' מהקמיכות של ת"ת דבן בנו לקרא דיום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב, דת"ת של אבי אביו שהוא קרוב יותר למעמד של הר סיני, עדיף טפי לענין תלמוד תורה של אמונת התורה, ולגבי זה אמרו בגמ' קדושין דיש מעלה מיוחדת בהמלמד בן ובנו תורה, דמעלה עליו הכתוב כאילו קיבלה מהר סיני. והביאור הוא כמש"נ שיש שני חלקים שונים במנחות ת"ת, דבכל תלמוד תורה של עלמו ואחרים, יש קיום של מלות לימוד תורה מקרא דושננתם לבניך, ומקרא דולמדתם את בניכם, ויש עוד קיום של לימוד אמונת התורה, הכללמ מקרא דוהודעתם לבניך ולבני בניך, ובהך קיום יש מעלה בבן בנו.

6
הרי
ז"ס
ח
?
אז
55

(יד-כה) אלה ראשי בית אבתם⁵⁷. בדין מנה את אלה שרים על ישראל, כי הם היו נקבדים מכל האמה, וזה כי ראובן בכר ישראל⁵⁸, ולא היו מצאצאיו אנשים ראויים להקרא בשם⁵⁹ זולתי בניו הנזכרים שהיו מכלל שבעים גפש שפכר מתו, כמו שבאר באמרו "וימת יוסף וכל אחיו"⁶⁰ (לעיל א, ו). וכך היה מבני שמעון⁶¹, אבל לוי שהאריך ימים על כלם⁶² גדל גם את בני בניו להבין ולהנחות⁶³, וכן קהת⁶⁴ ועמרם⁶⁵, באפן שיצאו מהם משה ואהרן ומרים⁶⁶. ואהרן לקח את "אחות נחשון" (פסוק כג), החשוב בדורו⁶⁷, והוליד ראשי הדור⁶⁸ שנבחרו אחר-כך לכהנה. ואלעזר "לקח מבנות פוטיאל" (פסוק כה), שהיה גם כן חשוב בדורו⁶⁹, והוליד "את פינחס", שזכה לכרית שלום⁶⁸. אלה ראשי אבות הלויים. באפן שאלה משה ואהרן הנזכרים היו ראשי אבות הלויים⁶⁹.

7

Honor-seeking will cause a person much suffering.

לך אל פרעה בבקר הנה יצא המימה ונצבת לקראתו על שפת היאר. (שמות ז' ט"ו)

6
Growth through struggle

The Almighty said to Moshe:

"GO TO PHARAOH IN THE MORNING. BEHOLD HE IS GOING OUT TO THE WATER [of the Nile], AND YOU SHOULD STAND TO GREET HIM UPON THE EDGE OF THE NILE." (Shmos 7:15)

Rashi comments that Pharaoh used to go early each morning to the Nile to relieve himself. He claimed to his people that he was a god and did not have normal bodily needs.

Rabbi Chayim Shmuelevitz used to comment on this that we see how people who seek honor do so even though it leads to much irrational, and almost insane, behavior. One can imagine how much discomfort Pharaoh suffered to keep up this facade of being a god. Each day he suffered physically. What was his actual gain? Very little. He was an absolute monarch and had unlimited power. There was not really any practical difference whether people considered him a human powerful ruler whose slightest word could bring death to an insubordinate subject or whether they considered him a divine being. All he got was a little more honor and approval. But at a very costly price. When one suffers, it is much more difficult to appreciate the good things in one's life.

When we view Pharaoh we can see how ridiculous it is to cause oneself so much pain for such an illusory gain as a bit more approval. Introspect and find ways in which you personally cause yourself needless suffering by seeking honor and approval.

4

עד היכן מגיעה הכרת טובה

הבאנו לעיל את דברי רז"ל: "בירא דשתית מיניה מיא, לא תשדי ביה קלא". האדם חייב להכיר טובה אפילו לדומם שנהנה ממנו, ולכן אסור לבזותו. כמו כן נפסק להלכה (או"ח סימן ק"פ סעיף ד'): "אין מעבירין על האוכלין". (המוצא אוכלין בדרך אינו רשאי לעבור עליהן ולהניחן שם" — רש"י עירובין ס"ד). אפילו אם אחר זרקם שם, אסור לעבור על ידם ולעזובם כשהם מונחים במצב של ביוון.

הכרת טובה לדומם

נתעמק נא בדברים אלה. צריך להבין: הרי אין הבור והאוכלים מרגישים בביוונם, ומה בכלל משמעותה של הכרת טובה לדומם, שאינו מרגיש ואינו נהנה מזה?

נתבונן עוד בענין זה: אמרו חז"ל בענין מכת הדם במצרים (רש"י שמות ז' י"ט): "אמור אל אהרן — לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו, לפיכך לא לקה על ידו, לא בדם ולא בצפרדעים, ולקה על ידי אהרן". ולכן במכת כנים (רש"י שם ח' י"ב): "אמור אל אהרן — לא היה העפר כדאי ללקות על ידי משה, לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול, ולקה על ידי אהרן".

גם דברים אלה דורשים הסבר: מנקודת ראות השכל — איזו פעולת הטובה עשו למשה? הן הדומם אינו פועל כלל, והאדם הוא המנצל את סגולותיו לשימוש. וכאמור לעיל, גם לא יתכן בזוי הדומם, כי אינו מרגיש בזה. וביותר צריך להבין כאן: הרי ההכאה שמסבכת את הנס של שינוי טבע היאור והעפר, הופכת אותם לכלים לקדוש שמו יתברך; אם כן, איזה

ביוון יש בהכאת משה, אם על ידי שמישם לעבודת ה' מתעלים הם מאד? (כמבואר במסילת ישרים פרק א').

הרגש משפיע על המדות

יסוד גדול ומקיף בכחות הנפש של האדם מתגלה לנו בזה: כל מדות הנפש מושפעות ונפעלות על ידי הרגש, ולא רק על ידי השכל. לכן אם אין אנו מכירים טובה לדומם שנהנה ממנו, וכל שכן אם אנהנו מבזים אותו, נפגע הרגש שאינו מגיב רק בהתאם לחוקי ההגיון. הרגש של בעל מעלת החסד, שרוצה אך לתת ולהנות אחרים, אסיר תודה הוא לכל אשר הפיק ממנו הנאה, בכל צורה שהיא, ואפילו לדומם, והכלל הוא: פגיעה ברגש משפיעה באופן ישיר על המדות, וממילא נפגמת מדת הכרת הטוב.

אף שהשכל צופה למרחקים — כחכם הרואה את הנולד — ודן על הכאת היאור לפי התכלית המסובכת על ידי זה, שהיא קדוש ה', לא כן הרגש הניזון מהמתרחש בהוה, ומושפע ממה שהעינים רואות בחוש — מעשה ההכאה גרידא, נמצא, שעל ידי הפגיעה ברגש על ידי מעשה ההכאה, היתה עלולה להפגם במשהו מדת הכרת הטוב של משה רבנו; והרי מדה זו היא כלי חשוב לעבודת ה'; לכן צריך האדם לעשות כל השתדלות לרכוש מדה זו בשלמות, כי על ידה ילמד להכיר את גדולת חסדיו יתברך עם כל הבריות, ועל ידה ידבק בקב"ה, וכפי שיעור דבקומו יוכל להנות מזיו שכינתו בעולם הבא. אמרו רז"ל: "כל הכופר בטובתי של חבירו, לבסוף כופר בטובתו של הקב"ה". וכבר הבאנו את ביאור מו"ח רבנו נחום זאב זצ"ל מקלם (עיין כרך א' עמודים 50-51) שהכרת טובה לאדם ולקב"ה שורש אחד להם, ואם נפגמה המדה של הכרת הטוב לחברו, לא יכיר גם חסדיו של הקב"ה, ולבסוף לעולם הבא, יחסרו לו הכלים — מדת הכרת הטוב — לדבקות בקב"ה.

2. Intellectual Truth and Emotional Truth

In order to gain an understanding of what is at stake here, R' Eliyahu Dessler³ prefaces by identifying two types of truth, intellectual truth and emotional truth:

8
Angela
Benstein

- 1 that which is actually true and recognized by the intellect as such.
2. The second type refers to things that may feel true, even if they are not.

Examples of the latter are the cases at hand. In real terms, there is no issue of gratitude toward a body of water or the dust of the ground. However, on a certain level it feels wrong to strike something that saved you, even if intellectually you know that it doesn't really matter.

We may ask: If there is no real requirement of gratitude toward these objects, then why should Moshe avoid hitting them, just because it feels wrong? The answer, says R' Dessler, is that *middos* (character traits) are only as active as the sensitivity that fuels them. One who is intellectually aware of the importance of a *middah* will not act on it unless he also feels it is important. This sensitivity will become dulled if one violates that particular *middah*. What's more, since sensitivity is based on how one feels, it may be also dulled by something that merely feels like a violation of the *middah*, even if there has been no real violation.

Once one's sensitivities have been dulled, even through violations that are only emotionally true, the person may find himself insensitive to this *middah* even in circumstances where it really is warranted. This is why Moshe could not hit the Nile or the dust. He could not risk being desensitized through what may have only felt like an act of ingratitude, for the result may be a subsequent dulling of his feelings of gratitude when they really would be warranted.

9
ע

10
סיקור יהושע

וממקנה בני ישראל לא מת אחד וישלח פרעה והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד ויכבד לב פרעה. — הנה יש לדייק בפסוקים אלה כמה דיוקים: א) שבתחלה כתוב ממקנה בני ישראל ואח"כ כתוב ממקנה ישראל. ב) שבתחלה כתוב לא מת אחד ואח"כ כתוב עד אחד (וכידוע עד אחד פירושו

שאחד כן מת, כמו שדרשו חז"ל על ולא נשאר בהם עד אחד, אבל אחד נשאר והוא פרעה. ג) מה קשר הענינים וישלח פרעה וגוי ויכבד לב פרעה, ושמעתי בשם הגר"א מוילנא ז"ל עפ"י הידוע שהמגדף היה בן אשה ישראלית ובן איש מצרי. והנה קודם מתן תורה היה הדין שהולד הולך אחר האב (ועיין ברמב"ן בשם חכמי צרפת) וא"כ אותו מגדף היה לו בשעת מכת דבר דין מצרי וא"כ היה מת מקנהו כמו אצל כל המצרים וע"כ כתוב וממקנה בני ישראל לא מת אחד, כי אותו מגדף לא היה מבני ישראל כי אם בן איש מצרי. אבל פרעה לא ידע מזה, וכשהוא שלח לראות, והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד, היינו שאצל אחד בכל זאת מת המקנה, אצל המגדף, שפרעה חשב אותו לישראל, וע"כ ויכבד לב פרעה.

כעומק החמא - כך עומק התפילה הנדרשת

ויקרא פרעה למשה ולאהרן ויאמר העתירו אל ה' ויסר הצפרדעים ממני ומעמי (ת, ד)

כל לשון עתרה הרבות פלל הוא רש"י

פרעה ביקש ממשה ואהרן שירבו בתפילה בעדו, כי הבין שלגודל חומרת מעשיו ועקשנותו הגדולה, לא יהא די אם יתפלל משה תפילה רגילה, אלא זקוק הוא להרבות בתפילה שיענהו ה'. ואכן כתוב: "ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים", משה רבינו נזקק לתפילה וצעקה בכדי שתבוא הישועה לפרעה.

לאחר מכן, במכת ערוב, שוב ביקש פרעה: "העתירו בעדי", וכתוב: "ויצא משה מעם פרעה ויעתר אל ה'", ופי' רש"י: "נתאמץ בתפלה וירבה להתפלל", כי שם כבר לא היה די בצעקה אחת, אלא הוצרך באמת להרבות בתפילה.

11
תפילה
ועתרה

6

את העיר אפרוש את כפי אל ה", ומפרש התרגום, דהיינו פרישת כפיים בתפילה, והוא ענין מה שמצינו במגילת איכה (ג, מא): "נשא לבבנו אל א-ל בשמים", שהמתפלל שופך את לבו, וכאילו הוציא את עצמו מגופו והתרום כלפי מעלה

במסירת נפשו בתפילה להקב"ה, שזוהי תפילה נוראה ועצומה של מסירות נפש בתפילה.

כלומר, בפעם הראשונה היה די בצעקה אחת, ובפעם השניה הוצרך להרבות בתפילה, ובפעם השלישית הועילה רק תפילה של מסירות נפש.

נמצאנו למדים, שככל שהאדם מרבה להשתקע בחטא, נצרך הוא לתפילה חזקה ועמוקה יותר כדי שירחם עליו ה'.

מונחת כאן עצה נפלאה לכל אחד מאתנו.

|| הרי "לב יודע מרת נפשו", כמה מקצר הוא בחיובו כלפי שמים, וכאשר באה מחלה או צרה ומתפללים להסרתה, או בימים הנוראים שמתפללים אנו אל ה' על חיינו וכל צרכינו - נראה לנו שהוא דבר של מה בכך; מתאמצים מעט בתשובה ותפילה ונפטרים מן הצרות.

ובאמת אין זה מספיק כלל, אלא כפי ריבוי כפילות החטאים, כך התפילה קשה יותר ויותר. דומה הדבר למחלת הגוף, שאכל אדם דבר המזיק, ורץ לרופא ונתן לו תרופה. אבל כאשר הדבר קורה שוב, כבר לא תועיל תרופה פשוטה, אלא צריך תרופה חזקה יותר, ועם הישנות הדבר הרבה - נשאר רושם ההיזק עד שאולי רק ניתוח יעזור.

וכן בענין חולי הנפש, בל נחשוב שבינתיים אפשר להקל קצת בלימוד התורה וכוונת התפילה, בזהירות בקדושת העינים ומחשבות טהורות, או בעניינים שבין אדם לחבירו; כעס, מחלוקת וכו', וכאשר נצטרך - נצעק אל ה'. אין הדבר פשוט כלל, כי ככל שהדברים מצטברים נעשית התשובה קשה יותר ויותר.

עוד אפשר ללמוד מכאן על הפלגת צדקותם של מנהיגי ישראל.

הנה משה רבינו סבל את עקשנותו הגדולה של פרעה, והתפלל עליו, והרבה להתפלל עד מסירות נפש, ולא הטיח נגדו: 'די לי מהעקשנות שלך, תתפלל אתה לבדך - אם תוכל', אלא התפלל ומסר נפשו גם עבור פרעה הרשע, וריחם עליו בלי גבול ובלי קץ.

